

LLENGUA

Català a la universitat: necessita millorar

El català és una de les 79 llengües considerades 'acadèmiques' que existeixen al món. Tanmateix, la seua presència a les aules universitàries encara és problemàtica. La internacionalització, la falta de capacitat del professorat i, sobretot, la pervivència d'una jerarquia lingüística que situa el castellà com la llengua apta per a l'ensenyament superior són factors que entrebanquen la normalització del català a les universitats. En parlem, amb xifres i veus expertes.

Per Violeta Tena / @violetatena

El primer dia que Laura Cubertor va entrar a classe d'Empreses de la Comunicació la professora els ho va deixar clar: a pesar que la llengua de docència en la matrícula era el català, la classe s'impartiria en castellà perquè els *power points* estaven en aquest idioma, a ella —la mestra— li resultaria més fàcil i, per últim, tothom l'entendria. Per a Laura, alumna de Comunicació Audiovisual de la Universitat Jaume I (UJI) de Castelló, aquella declaració d'intencions no constituïa res nou. El curs anterior, les assignatures Teoria de la Imatge i Fonaments de Teoria de la Comunicació havien estat impartides en castellà, a pesar que estaven catalogades en català. "Tant en primer com en segon de carrera em vaig trobar que es vulneraven els meus drets lingüístics", es lamenta aquesta estudiant.

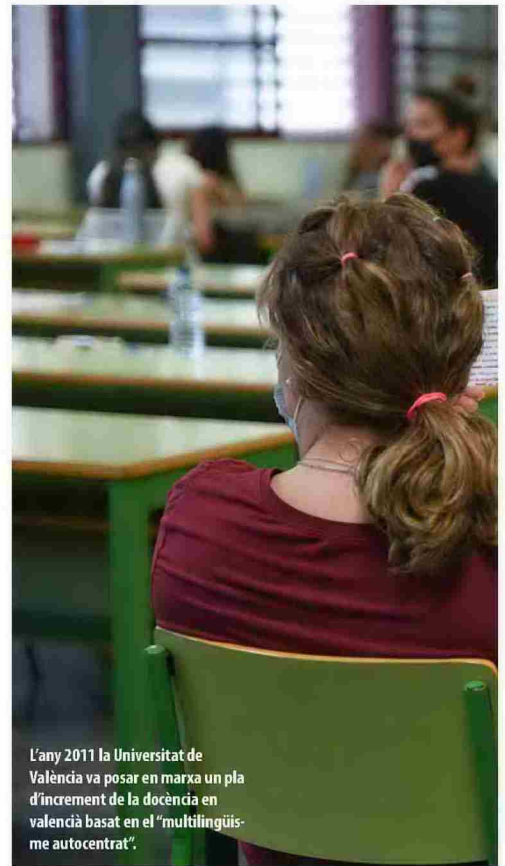
El primer curs, acabada d'arribar al món universitari, no es va atrevir a queixar-se. El segon, però, se'n va faltar i va presentar una reclamació a la bústia de queixes de la UJI. Li contestaren que es

posarien en contacte amb ella, però els mesos passaren i no obtingué resposta. "Ja no es tractava només que no rebia les classes en la llengua en què m'havia matriculat, sinó que, a més, ocorria que molts companys que eren valenciano-parlants es passaven al castellà per dirigir-se al professorat", es lamenta.

El relat de Laura Cubertor no és nou. Com ella, molts estudiants es queixen cada inici de curs perquè es vulneren els seus drets lingüístics en arribar a la universitat. Són joves que han fet tota l'escolarització en català i, de sobte, es troben amb el mur de la universitat. Episodis com aquests succeeixen en quasi tots els centres d'ensenyament superior en els territoris de parla catalana. A voltes perquè així ho determina el professor o professora; altres perquè algú, entre l'alumnat, exigeix que la classe s'impartisca en castellà. La incorporació d'alumnat estranger a les aules, procedent del programa Erasmus, encara ha complicat més la qüestió. Alguns d'ells es matriculen en assignatures sense reparar en

l'idioma en què està previst que s'impartisca la docència. I a partir d'ací, tot l'embolic subsegüent.

El principi de jerarquia lingüística, segons el qual el castellà "és la llengua de todos" i el català una de subsidiària, encara és present en l'imaginari d'una part del professorat i l'estudiantat. En el cervell d'alguns, el català mai no adquirirà la categoria de "llengua acadèmica", a pesar que és una de les 79 llengües del món que són considerades com a tal. "Les universitats s'insereixen en un context social i en aquest context social, cada llengua té una categoria. D'alguna forma és com si no haguéssim superat el segle XIX", resumeix Rosa Calafat, coordinadora de Política Lingüística de la Universitat de les Illes Balears, la qual no s'està de destacar que a la competició amb el castellà, al català en la universitat se li afegeix també la novinguda competència de l'anglès. "La universitat té l'obligació de fer de prescriptora; tenim una responsabilitat ètica i moral envers la diversitat lingüística", afegeix.



L'any 2011 la Universitat de València va posar en marxa un pla d'increment de la docència en valencià basat en el "multilingüisme autocentrat".



EUROPA PRESS

Una foto borrosa

Quin és, però, l'estat de la qüestió? L'heterogeneïtat és la principal característica del mapa que surt d'analitzar quina és la presència de la llengua a les aules d'ensenyament universitari. No té res a veure el que passa a la Universitat d'Alacant, on els graus en llengua pròpia són escassos, amb el que passa a la Universitat Rovira i Virgili. En termes generals, es podria dir que com més al sud, menys penetració i, com més al nord, més normalització. La Universitat Miguel Hernández (UMH) d'Elx i la d'Andorra serien els pols oposats; en la primera l'idioma és un exotisme; en l'altra, la llengua absolutament majoritària. Perquè al capdavant, com apuntava Calafat, les universitats són el reflex de la realitat sociolingüística en què s'insereixen.

Les universitats catalanes són les que a hores d'ara presenten un percentatge més alt de graus catalogats en català: el 75%. Al País Valencià la xifra se situa en el 24%, tot i que s'ha de tenir en compte que s'ha deixat fora en l'anàlisi els re-

gistres de la UMH, per evitar la distorsió dels resultats. Les dades provenen d'un informe sobre llengua de docència en graus i màsters de les universitats de l'espai Vives que està actualment en preparació i del qual se'n van anticipar les dades més substantives durant un congrés celebrat per la Xarxa Vives els passats dies 25 i 26 de novembre a València. A les Illes, el català és la llengua del 49,8% de les assignatures de grau, segons dades de la mateixa Universitat de les Illes Balears.

"El català a l'edat mitjana era una llengua considerada acadèmica. És una categoria que es va recuperant lentament des de principis del segle XX, en un procés de reintroducció en la docència que va de baix cap a dalt. Consolidar l'estatus de llengua acadèmica és clau per assolir la completa idiomàtica", explica Avel·lí Flors, que és membre del Centre per a la Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona (UB) i autor de l'estudi de la Xarxa Vives.

D'entre les universitats catalanes, la Universitat Rovira i Virgili (URiV) és la que presenta un percentatge més alt de presència de la llengua pròpia, amb el 84,6%. En totes les universitats catalanes, amb l'excepció de la Pompeu Fabra, almenys dos terços de les assignatures dels graus s'ofereixen en la llengua pròpia (vegeu gràfic).

En les universitats valencianes, és la Universitat de València (UV) la que millor parada surt, ja que a hores d'ara el 37,9% de les assignatures de grau es cataloguen en català. El castellà, per contra, és molt majoritari en la resta de centres d'ensenyament superior. Si s'exclou la Miguel Hernández d'Elx, la Politècnica de València (UPV) és la més castellànica. En línies generals, l'oferta en la llengua pròpia ha crescut a les aules d'ensenyament superior de les universitats públiques valencianes, però d'una forma generalment molt minsa. De fet, el creixement de 3,9 punts registrat entre 2016 i 2019 és degut, majoritàriament, a l'efecte arrossegament de la UV, que l'any 2011 va aprovar un ambiciós pla d'increment de la docència en valencià basat en el que anomenem "multilingüisme autocentrat", basat en incrementar l'oferta. El curs 2011-2012, el 64,2% de l'oferta acadèmica era en castellà; el 29,7% en català, i el 6,1% en anglès. En els darrers deu anys el castellà ha perdut pes en favor del català i l'anglès. Aquests suposen en l'actualitat el 37,9% i el 10% respectivament.

Objectors lingüístics

En tot cas, les dades fan referència a la "llengua de docència" és a dir, la llengua en què l'assignatura apareix catalogada quan l'estudiantat es matricula. Això no significa, però, que siga l'idioma efectiu de l'assignatura. Vet aquí, de fet, el gran problema. Manquen investigacions que certifiquen que la llengua de docència es fa efectiva en el dia a dia. A hores d'ara no són pocs els professors i professores que s'excusen en la llibertat de càtedra per fer les classes en castellà. "No hem d'autoenganyar-nos", adverteix Jordi Matas, vicerector de Relacions Institucionals, Comunicació i Política Lingüística de la UB, en analitzar les dades.

En el cas de Catalunya, a pesar que el professorat està obligat a tenir el certificat de C1 de català, la realitat és que la norma no es compleix en tots els casos. →

La llengua de docència dels graus

UNIVERSITATS PÚBLIQUES VALENCIANES

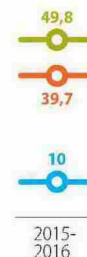
Mitjana calculada sense la Universitat Miguel Hernández



UNIVERSITATS PÚBLIQUES CATALANES

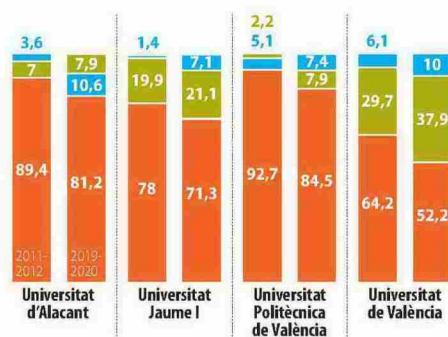


UNIVERSITAT DE LES ILLES



DESGLOSSAMENT PER UNIVERSITATS

Evolució del curs 2011-2012 al 2019-2020



Evolució del curs 2010-2011 al 2018-2019



Font: Informe sobre la llengua de docència en graus i màsters de les universitats de l'Espai Vives (actualment en preparació) i Servei d'Estadística i Qualitat Universitària de la UIB, març de 2016. Gràfic: Vanesa PRIETO

→ I això és així perquè la legislació preveu com a excepció que el professorat nouvingut disposa de dos anys per treure's aquesta acreditació. "La realitat és, però, que una volta passats els dos anys, ningú no els la reclama i es produeix un incompliment sistemàtic", adverteix Jordi Matas, que recorda que, "d'acord amb la Llei d'educació i l'Estatut d'autonomia, els estudiants tenen dret a rebre la docència en català".

El de la incompetència del professorat per impartir les classes en català és un problema comú a tots els territoris. En molts casos, s'acullen al principi de llibertat emissiva (és a dir, la llibertat d'expressar-se en la llengua que vulguen) per ignorar l'idioma de docència pautat pel departament corresponent. "La llibertat de càtedra no avala la tria

de llengua", afirma taxativa Vicenta Tasa, professora de la UV i codirectora de la Càtedra de Drets Lingüístics d'aquesta Universitat, la qual recorda que una sentència del Tribunal Constitucional de 1992 ho deixava ben clar. El pronunciament judicial establia que "la llibertat de càtedra està únicament circumscrita a la matèria de la disciplina que haja d'impartir el docent. Només en relació amb la matèria pot ensenyar segons les seues conviccions. La regulació de la llengua correspon a les autoritats universitàries i a la legislació autonòmica. Els docents, com a funcionaris públics, hauran d'estar sotmesos a la normativa corresponent", explica Tasa. "I, en tot cas, si un alumne no està conforme amb l'idioma, pot matricular-se en una altra universitat", afegeix aquesta experta. La llengua

de docència, doncs, és un tema de planificació universitària, no de llibertat de càtedra.

A les palpentes

Siga com siga, així com la legislació catalana estableix la capacitat lingüística per al professorat, la legislació valenciana no diu res al respecte. Així, doncs, queda a les mans de cadascun dels centres decidir si incorporar o no aquest requisit. El compromís dels equips rectorals en aquesta qüestió és bàsica. La UA, com l'UMH, no el reclama. Sí el reclamen la UJI i la UV, per bé que no sense entrebancs. En el cas d'aquest darrer centre, el C1 és necessari per accedir a una plaça de contractat doctor. El problema el tenen, però, en els titulars universitaris, que són funcionaris de l'Estat. Alesh-

Responsables universitaris i de l'Administració de Catalunya, País Valencià, Illes i Andorra van participar en la jornada organitzada per la Xarxa Vives a València.

res, els coneixements de l'idioma propi esdevenen un mèrit, però no un requisit. Qualsevol persona sense coneixements lingüístics, doncs, pot fer-hi classe.

“El problema que tenim al País Valencià és que ací no tenim un corpus jurídic que ens acompanye en la promoció i normalització de la llengua —es lamenta Rafa Castelló, director del Servei de Política Lingüística de la UV—. A Catalunya disposen de normes que, com ara la Llei d'universitats o la Llei del consumidor, emparen jurídicament les polítiques a favor de l'idioma en els estudis superiors”.

Tenir, doncs, un estat de la qüestió ajustat a la realitat és força complicat. La Universitat de les Illes Balears duu a terme, en compliment del seu Pla de llengües 2017-2020, una enquesta periòdica sobre usos lingüístics a professorat, alumnat i personal d'administració. I el que diu aquesta enquesta és que el 32,7% dels professors imparteixen la classe exclusivament en castellà i el 32% només en català. El 9,6% fan més temps en català que en castellà i el 11,4% més en castellà que en català. Aquestes xifres deixen ben clara la diferència entre la llengua de docència (és a dir, la llengua en què els diferents departaments cataloguen l'assignatura) i la llengua d'ús real a l'aula.

Els problemes, però, no sempre arriben del costat del professorat. En ocasions són els mateixos alumnes els qui encenen la metxa del conflicte lingüístic, en reclamar que s'impartisquen en castellà assignatures que estan catalogades en català. L'arribada d'alumnat estranger o d'altres parts de l'Estat, a través del programa Erasmus o Sèneca, encara ho ha complicat tot més. Són circumstàncies en les quals el professorat se sent desprotegit perquè el missatge de la institució no sempre és prou contundent. Però, com recorden des dels serveis lingüístics de les universitats, la llengua del pla docent s'ha de respectar i l'estudiantat ha d'entendre que l'idioma en què s'imparteix no depèn del professor.



➕ ANGLÈS, LLENGUA FRANCA

A la preeminència del castellà a les aules universitàries s'ha sumat ara la penetració cada volta més gran de l'anglès com a llengua franca de l'acadèmia. El nombre d'assignatures en aquest idioma ha crescut en totes les universitats de la Xarxa Vives. Universitats com la Pompeu Fabra tenen a hores d'ara el 33,7% de la seua docència en aquest idioma. A les universitats catalanes, de fet, la seua presència s'ha doblat des del curs 2010-2011. Al País Valencià suposa el 9% de tota la docència. En tot cas, el quid de la qüestió és saber a costa de qui creix l'anglès. La Universitat Autònoma de Barcelona (vegeu gràfic), la de València i la Politècnica d'aquesta ciutat són les úniques universitats de la Xarxa Vives on el català i l'anglès creixen per igual en detriment del castellà. La dinàmica general a Catalunya és la reducció del català. Combinar l'ús de l'idioma propi i la internacionalització és, segons els experts, la clau de volta del futur.

No es pot perdre de vista que el nombre d'alumnes estrangers ha crescut de forma molt notable en les dues darreres dècades. La Universitat de València i la Politècnica reben cada curs al voltant de 2.000 alumnes procedents d'altres paï-

sos. En el primer dels centres, el Servei de Llengües ofereix cursos presencials d'A2 gratuïts per a tot l'estudiantat que ve de fora, amb l'objectiu de familiaritzar-los amb l'idioma. Altres universitats, com la UB, els ofereixen cursos en línia perquè es familiaritzen amb l'idioma abans d'aterrar a Catalunya. De moment, 2.000 joves han participat en aquests plans d'acollida i l'objectiu és arribar-ne a 12.000. Són xicotets gestos per normalitzar l'ús de l'idioma propi a la universitat. Hi ha, però, encara molta feina a fer. En màsters i investigació, el català és residual. I en les tesis doctorals, gairebé un exotisme: representen només l'11,3% del total. “És bàsic que posem la planificació lingüística a l'agenda universitària”, opina Jordi Matas, que no s'està d'indicar que els equips rectorals que hi ha actualment a les universitats públiques catalanes són més sensibles que no els seus predecessors. De fet, el juny passat, rectors de totes les universitats públiques catalanes, a més de la Universitat Oberta de Catalunya, van arribar a un compromís perquè la docència en català arribi a un 80% del total. En tot cas, però, abans caldrà assumir que encara no existeixen xifres fiables i homologables de l'estat de l'idioma a la xarxa pública d'universitats. Tenir el diagnòstic és bàsic per saber l'estat real de la llengua de l'humanista Lluís Vives i dissenyar així les polítiques adequades perquè la universitat siga una aliada i no un forat negre idiomàtic. ●